

**М. Л. Рабінович**

*асп.*

*спеціальність «Право»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доц. М. О. Саракуца*

## **ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЄС**

Відповідно до ст. 2 Договору про Європейський Союз, верховенство права являє собою одну з цінностей, на яких засновано ЄС, та які є спільними для його держав-членів ЄС [1, ст.2]. В свою чергу, згідно з положеннями ст. 21(1) ДЄС, діяльність Союзу на міжнародній арені здійснюється, виходячи з принципів, які лежать в основі його створення, розвитку та розширення, зокрема принципу верховенства права [1, ст.21]. Відповідні положення закріплено у цілях Угоди про Асоціацію Україна – ЄС, яка направлена на «сприяння поступовому наближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях» [2, ст.1]. Принцип верховенства права також виступає «основним елементом» Угоди про Асоціацію і однією з ключових цілей політичного діалогу між Україною та ЄС [2, ст.2, 6]. Отже, актуальність визначення ЄС верховенства права в контексті зовнішньополітичної діяльності Євросоюзу обумовлена тим, що цей принцип відіграє ключову роль як у правовій системі ЄС, так і щодо європейської інтеграції України. Важливо зазначити, що, незважаючи на вищезазначену роль принципу верховенства права, джерела права Союзу не містять легального визначення даного принципу.

Аналіз положень ДЄС, Угоди про Асоціацію Україна – ЄС та наукової літератури дозволяє виокремити чотири основні проблеми визначення принципу верховенства права у зовнішньополітичній діяльності Союзу. По-перше, за словами філософа К. Шмідта, «принцип верховенства права є концептуально пустим в разі, якщо він не отримає певний сенс через певне протиставлення» [3, с.181]. Тому, для глибокого розуміння сутності концепту верховенства права та його функцій необхідно звернутися до ряду протилежних концептів, зокрема, «верховенства людей» (“rule of men”) та «верховенства статусу» (“rule of status”) [3, с.182-183]. Відповідно до думки британського науковця Р.Фалона, принцип верховенства права повинний розглядатися як спосіб захисту від анархії та свавілля, а також основа для надання особам можливості заздалегідь планувати свої справи [4, с.8]. Визначення функцій верховенства

права через аналіз протилежних явищ є основою для розуміння концептуальних витоків верховенства права.

По-друге, вчені розрізняють між формальним та сутнісним підходами до поняття верховенства права. Відповідно до думки засновника формального підходу до верховенства права Дж. Раза, це поняття включає такі елементи, як відсутність зворотної дії; чіткість викладення норм; відносна стабільність законодавства; стабільність та прозорість законотворчого процесу; доступ до судів; наявність апеляційної інстанції та обмежені повноваження правозастосовних органів [5, сс.30-50]. Основною вадою формального підходу до верховенства права є те, що дотримання вищезазначених принципів можливо й за умови злочинного державного режиму. Тому, наприклад, у пост-воєнній Німеччині справедливість, права людини та суспільний порядок, орієнтований на загальний добробут виокремлюються як важливі елементи верховенства права. Сутнісний підхід до верховенства права застосовують також міжнародні організації, зокрема ООН, Рада Європи та ОБСЄ.

По-третє, з огляду на те, що принцип верховенства права визначається у ст.2 ДЕС як спільний для держав-членів Союзу, проблемою є розбіжності між національними традиціями визначення верховенства права [1, ст.2]. Відповідно, виникає питання, чи можливо створити визначення верховенства права на основі виокремлення спільних компонентів у національних традиціях. Такими спробами є Rule of Law Checklist (Контрольний список елементів верховенства права), розроблений Радою Європи та EU Rule of Law Framework (Рамкові положення ЄС з верховенства права) [6, 7]. Однак, оскільки відповідні документи є актами «м'якого права», наразі важко зробити висновок щодо ефективності застосування «консенсусного» визначення даного поняття.

По-четверте, зміцнення верховенства права є метою реалізації багатьох програм технічної та фінансової допомоги, які здійснюються західними донорами (зокрема, ЄС) в Україні та інших державах. Однак, всеохоплюючий характер відповідного принципу та брак єдиного визначення його елементів на практиці часто призводить на формалізації відповідних програм допомоги та їхній концентрації суто на інституційних аспектах верховенства права. Крім того, як свідчать сучасні міждисциплінарні праці у галузі міжнародного розвитку, ключовою перешкодою на шляху до зростання ефективності даних програм є розмитість концептуальних меж між основними цінностями, зокрема, верховенством права, правами людини та демократією [8, с.875].

Таким чином, визначення верховенства права в контексті зовнішньополітичної діяльності ЄС характеризується рядом проблем, від вирішення яких значним чином залежить успішність політичного діалогу Україна – ЄС та програм зовнішньої допомоги Україні, які здійснюються ЄС.

### **Список використаної літератури**

1. Договір про Європейський Союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994\\_029](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_029). – Назва з екрана.
2. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011). – Назва з екрана.
3. Schmidt C. Constitutional theory / C.Schmidt. – Durham: Duke University, 2008 – 488 p.
4. Fallon R. The rule of law as a concept in constitutional discourse / R. Fallon // Columbia Law Review. – 2007. – №1. – P.1-56.
5. Raz J. The authority of law. Essays on law and morality / J.Raz. – Oxford: OUP, 2009. – 212 p.
6. European Commission for Democracy through Law. Rule of law checklist / Study No 711/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e). – Назва з екрана.
7. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council «A new EU Framework to Strengthen the Rule of Law» COM 2014 158 final/2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://collections.internetmemory.org/haeu/20171122154227/http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/com\\_2014\\_158\\_en.pdf](http://collections.internetmemory.org/haeu/20171122154227/http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/com_2014_158_en.pdf). – Назва з екрана.
8. Erbeznik K. Money cannot buy you law: the effects of foreign aid on the rule of law in developing countries / K. Erbeznik // Indiana Journal of Global Legal Studies. – 2011. – 18(2). – P.873-899.

**І. В. Сівак**

*студ. І курсу*

*спеціальність «Право»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Левенець*

## **ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ЇЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ**

Довгий та складний шлях розробки законопроекту майбутнього Основного Закону нашої держави закінчився прийняттям 28 червня 1996 р. Конституції незалежної України. Ця подія стала важливим кроком в процесі розбудові української державності